

ALEKSANDRS PUŠKINS

**GORJUHINAS
CIEMA VĒSTURE**

ALEKSANDRS PUŠKINS

GORJUHINAS CIEMA VĒSTURE

ALEKSANDRS PUŠKINS
GORJUHINAS CIEMA VĒSTURE

Sastādītājs Jāzeps Osmanis Mākslinieks Arturs Apinis
tulkojis Kārlis Egle

izdevniecība Liesma 1969

Noskannējis grāmatu un FB2 failu izveidojis Imants
Ločmelis

Содержание

GORJUHINAS CIEMA VĒSTURE	0004
TEIKSMU LAIKI STĀRASTS TRIFONS	.0026
PĀRVALDNIĒKA ** VALDĪŠANA	0032

GORJUHINAS CIEMA VĒSTURE

Ja vien dievs dos man lasītājus, varbūt tiem gribē-sies zināt, kāpēc esmu nolēmis uzrakstīt Gorjuhinas ciema vēsturi. Šai nolūkā man jāiedziļinās dažos iepriekšējos sīkumos.

Esmu dzimis 1801. gada aprīļa 1. dienā Gorjuhinas ciemā kā godīgu un dižciltīgu vecāku bērns un savu pirmo izglītību saņēmu no mūsu ķestera. Šim cienī-jamam vīram tad nu jāpateicas par to, ka vēlāk manī radās patika lasīt un vispār nodoties literāram dar-bam. Kaut gan manas sekmes bija gausas, tomēr drošas, jo sava mūža desmitajā gadā es jau zināju gandrīz visu to, kas līdz šim pašam laikam palicis atmiņā, kura no dabas vāja un kuru tikpat vājās veselības dēļ man neļāva pārāk piepūlēt.

Literāta slava man allaž likusies visapskaužamākā. Mani vecāki, cienījami, bet vienkārši un veclaiku garā audzināti cilvēki, nekad nekā nelasīja, un visā mājā bez ābeces, kas bija man pirka, kalendā-riem un Jaunākā vēstulnieka nekādu citu grā-matu nebija.

Vēstulnieka lasīšana ilgāku laiku bija mana mīļākā nodarbība. Es zināju to no galvas un tomēr katru dienu atradu tur jaunus, vēl nepama-nītus skaistumus. Pēc ģenerāļa Pļemjaņņikova, pie kura mans tēvs kādreiz bijis par adjutantu, Kurga-novs man likās visdižākais cilvēks. Es apvaicājos par viņu visiem, bet diemžēl neviens nespēja apmierināt manu ziņkāri, neviens viņu nepazina personiski, uz visiem maniem jautājumiem atbildēja tikai, ka Kur-ganovs esot sacerējis Jaunāko vēstulnieku, ko es arī jau agrāk skaidri zināju. Neziņas krēsla ietina viņu kā kādu senlaiku pusdievu; dažreiz es pat šaubījos, vai tikai viņš patiesi eksistē. Viņa vārds man likās izdomāts un nostāsts par viņu tukšs mīts, kas gaida kādus jauna Nibura pētījumus. Tomēr viņš pastāvīgi vajāja manu iztēli, es centos dot šim noslēpumainajam tēlam kādu veidu un beidzot nolēmu, ka viņam jābūt tādām kā piesēdētājam Korjučkinam, mazam vecītim ar sarkanu degunu un spriganām acīm.

1812. gadā mani aizveda uz Maskavu un nodeva Kārļa Ivanoviča Meijera pansijā, kur nodzīvoju ne vairāk kā trīs mēnešus, jo pirms ienaidnieka ienākša-nas mūs atlaida mājās; tad

es aizbraucu uz laukiem.

Pēc divpadsmit tautību izdzīšanas mani atkal gri-bēja vest uz Maskavu paraudzīt, vai Kārlis Ivano-vičs varbūt atgriezies savā senākajā mājoklī, vai, pretējā gadījumā, nodot mani kādā citā skolā, bet es pievārdoju savu māmuļu, lai mani atstāj uz laukiem, jo veselība man neļāva celties no gultas pulksten septiņos, kā tas vispār mēdz būt visās pansijās. Tādā kārtā es sasniedzu 16 gadu vecumu, apmierinādamies ar savu sākumā iegūto izglītību un sīzdams ar saviem rotaļu biedriem bumbu; tā bija vienīgā zinātne, kurā biju pamatīgi izglītojies, kamēr dzīvoju pansijā.

Šai laikā es iestājos par junkuru ** kājniestu pulkā, kur nodzīvoju līdz pagājušam — 18** gadam. Uzturē-šanās pulkā man atstājusi maz patīkamu iespaidu, atskaitot paaugstināšanu par virsnieku un 245 rubļu laimējumu tai brīdī, kad man kabatā bija palicis tikai rublis un 6 desmitkapeiku gabali. Manu dārgo vecāku nāve spieda mani iesniegt atlūgumos un ierasties sava tēva muižā.

Šis dzīves posms man tik svarīgs, ka esmu nolēmis par to izteikties plašāk, jau priekšlaikus

izlūdzoties no labvēlīgā lasītāja piedošanu, ja velti izmantošu viņa laipno uzmanību.

Diena bija rudenīga un apmākusies. Ieradies sta-cijā, no kurienes man vajadzēja doties uz Gorjuhinu, es salīgu važoni un braucu pa lauku ceļu. Kaut gan esmu lēnīgas dabas cilvēks, tomēr nepacietība redzēt atkal tās vietas, kur biju aizvadījis savas dzīves labā-kos gadus, mani pārņēma tik spēcīgi, ka ik mirkli mudināju važoni, gan piesolīdams viņam dzeram-naudu, gan draudēdams piekaut, un, tā kā man bija parocīgāk iebukstīt viņu pa muguru nekā izvilkēt un atraisīt naudas maku, tad, atzīstos, reizes trīs viņam iesitu, kas manā mūžā vēl nekad nebija gadījies, jo važonu šķira, pats nezinu, kāpēc, man sevišķi patīk. Važonis trieca savu trijjūgu, bet man tā vien likās, ka viņš, kā jau parasti važoni dara, mudinādams zir-gus un vicinādams pātagu, tomēr pievilka grožus. Beidzot es ieraudzīju Gorjuhinas birzi un pēc desmit minūtēm jau iebraucu kungu mājas pagalmā. Sirds man spēcīgi pukstēja — es raudzījos apkārt, neap-rakstāmi satraukts. Astoņus gadus nebiju redzējis Gorjuhinu. Bērziņi, kurus manā laikā sastādīja gar sētmali, bija saauguši par slaikiem,

kupliem kokiem. Pagalms, ko reiz bija rotājušas trīs vienveidīgi ierī-kotas puķu dobes, starp kurām izlocījās plats, smil-tīm nokaisīts ceļš, tagad bija pārvērsts neplautā pļavā, kur ganījās brūna govjs. Pajūgs apstājās pie priekšējā lieveņa. Mans sulainis gāja atvērt durvis, bet tās bija aiznaglotas, lai gan logu slēgi bija vaļā un māja likās apdzīvota. No kalpu mājas iznāca kāda sieva un vaicāja, ko man vajagot. Dabūjusi zināt, ka atbraucis kungs, viņa atkal ieskrēja iekšā, un drīz vien mani ielenca saimes ļaudis. Es biju līdz sirds dziļumiem aizkustināts, ieraudzīdams gan pazīstamas, gan svešas sejas, — un draudzīgi ar visiem saskūp-stījos; mani rotaļu biedri bija jau lieli vīri, bet mei-tenes, kas kādreiz bija tupējušas uz grīdas, gaidī-damas pavēles, nu jau bija precētas sievas. Vīrieši raudāja. Sievietēm es nekautrēdamies teicu: — Kā tu esi novecojusi, — un man sirsnīgi atbildēja: — Cik gan jūs, kungs, esat kļūvis neglīts. — Mani vadīja uz otru lieveni, pretī iznāca mana aukle un raudādama un vaimanādama apkampa mani kā daudz cietušo

Odiseju. Ļaudis aizsteidzās kurināt pirti. Pavārs, bez-darbībā uzaudzējis bārdu, piedāvājās parūpēt man pusdienas vai vakariņas — jo viesās

jau krēsla. Tūliņ saposa man istabas, kur dzīvoja aukle kopā ar manas nelaiķes mātes kalponēm, un es atrados klusajā tēvu mitekļī un aizmigu tanī pašā istabā, kurā priekš 23 gadiem biju piedzimis.

Nedēļas trīs man pagāja dažnedažādās rūpēs — es noņēmos ar piesēdētājiem, priekšniekiem un visā-diem gubernas ierēdņiem. Beidzot pārņēmu manto-jumu un tiku atzīts par dzimtmuižas īpašnieku; es nomierinājos, bet drīz vien bezdarba garlaicība sāka mani nomākt. Es vēl nebiju iepazinies ar savu jauko un cienājamo kaimiņu **. Saimniecības darbi man bija pavisam sveši. Sarunas ar aukli, ko es iecēlu par saimniecības vadītāju un pārvaldnieci, aprobežo-jās ar piecpadsmit mājas anekdotēm, kuras man ļoti patika, bet kuras viņa stāstīja vienmēr vienādi, tā ka viņa man kļuva par otru Jaunāko vēstulnieku, kurā es zināju, kāda rindiņa kādā lappusē atrodama. Pašu nopelniem bagāto vēstulnieku es atradu pieliekamajā starp dažādām grabažām it nožēlojamā stāvoklī. Es iznesu to dienas gaismā un sāku jau lasīt, bet Kurganovs manās acīs bija zaudējis savu senāko skaistumu; es to gan vēlreiz pārlasīju, bet tad

netiku vairs atvēris.

Šādā posta stāvoklī man iešāvās prātā, vai nederētu pamēģināt pašam kaut ko sacerēt. Laipnais lasītājs jau zina, ka mana izglītība nebija ne graša vērtā un ka man pašam nekad nebija radusies izdevība iegūt to, kas reiz bija palaists vējā, līdz sešpadsmit gadu vecumam rotaļājoties ar kalpu zēniem, bet pēc tam klaiņojot no vienas gubernas uz otru, no viena dzī-vokļa uz otru, nositot laiku kopā ar žīdiem un marki-tantiem, spēlējot uz nodriskātiem biljarda galdiem un maršējot pa dubļiem.

Bez tam būt par rakstnieku man likās tik grūta, tik nerasniedzama lieta, ka sākumā nodoms ķerties pie spalvas mani biedēja. 'Vai es maz drīkstēju iedomāties kādreiz iekļūt rakstnieku skaitā, ja mana dedzīgā vēlēšanās sastapt kādu no tiem nekad nebija piepildījies? Bet tas man atgādina gadījumu, ko esmu nodomājis pastāstīt par pierādījumu savai nemitīga-jai kaislei uz tēvzemes literatūru.

1820. gadā, kad biju vēl junkurs, man kroņa darī-šanās vajadzēja ierasties Pēterburgā. Es tur nodzīvoju veselu nedēļu un, lai gan man tur nebija neviena paziņas, laiku tomēr aizvadīju ļoti

jautri: katru dienu mierīgi gāju uz teātri, uz 4. balkona galeriju. Visus aktierus iepazinu pēc vārdiem un kaislīgi iemīlējos **, kura kādā svētdienā ļoti spilgti tēloja Amālijas lomu drāmā «Cilvēku nīšana un nožēlas». Rītos, nāk-dams no Galvenā štāba, es parasti iegriezos mazā saldumu veikaliņā un pie tases šokolādes lasīju lite-rārus žurnālus. Tā es reiz sēdēju, nodziļinājies «Blagonamerennija» kritiskā apcerē; pienāca kāds zirņu zaļā mētelī ģērbies vīrs un lēni izvilka no manas grāmatas apakšas «Hamburgas Avīzes» lapu. Es biju tā aizrāvies ar lasīšanu, ka nepacēlu ne acu. Nepazīs-tamais lika pasniegt bifšteku, nosēdās man iepretī; es vēl arvien lasīju, viņu neievērodams; viņš pa tam ieturēja rīta maltīti, pikti sarāja apkalpotāju par ne-vērību, izdzēra puspudeli vīna un aizgāja. Turpat ieturēja rīta azaidu divi jauneklī. — Vai zini, kas tas bija? — viens vaicāja otram. — Tas bija B., rakst-nieks. — Rakstnieks! — es nevilus iesaucos un, pa-metis žurnālu neizlasītu un tasi neizdzertu, steidzos samaksāt un, nenogaidījis izsniedzam naudas atli-kumu, izskrēju uz ielas. Apskatījies uz visām pusēm, es notālēm ieraudzīju zirņu zaļo mēteli un devos tam pakal pa Nevas prospektu — tīri vai

skriešus. Dažus soļus pagājis, pēkšņi jutu, ka mani aiztur, — paskatos, gvardes virsnieks man aizrāda, ka nevajagot viņu grūst no ietves nost, bet gan apstāties un atdot godu. Pēc šā brīdinājuma kļuvu uzmanīgāks; man, par ne-laimi, ceļā ik brīdi gadījās virsnieki, es ik mirkli apstājos, bet rakstnieks aizgāja arvien tālāk uz priekšu. Nekad visā mūžā kareivja mētelis mani ne-bija tā apgrūtinājis, nekad mūžā uzpleči nebija liku-šies tik apskaužami; beidzot pie paša Aņičkina tilta es panācu zirņu zaļo mēteli. — Atļaujiet vaicāt, — es teicu, pielikdams roku pie cepures, — vai jūs esat B. kungs, kura jaukās apceres man bijusi laime lasīt' «Apgaismības Veicinātājā»? — Nepavisam ne, — viņš man atbildēja, — es neesmu rakstnieks, bet advokāts; ** man gan labi pazīstams; pirms stundas ceturkšņa es viņu sastapu uz Policijas tilta. — Tādā kārtā cie-nība pret krievu literatūru man maksāja 30 kapeiku nesaņemtā naudas atlikuma, rājienu un gandrīz vai arestu — un viss gluži veltīgi.

Par spīti visai saprāta pretestībai, man ik mirkli uzmā.cās pārdrošā doma kļūt par rakstnieku. Beidzot, nespēdams vairs pretoties

dabiskajai tieksmei, es sašuvu sev biezu burtnīcu, cieši nolēmis to ar kaut ko piepildīt. Visus dzejas veidus (jo pazemīgā proza man vēl nebija prātā) es biju iztīrījis, novērtējis un katrā ziņā nolēmis sākt ar episku poēmu, ņemot tās saturu no tēvzemes vēstures. Varonis man nebija ilgi jāmeklē. Es izvēlējos Rjuriku — un ķēros pie darba.

Dzejoļu rakstīšanā es biju jau ieguvis zināmu prasmi, pārrakstot burtnīciņas, kas gāja no rokas rokā mūsu virsnieku vidū, piemēram: «Bīstamo kai-miņu», «Maskavas bulvāra un Presņas diķu kritiku» un tml. Tomēr mana poēma virzījās uz priekšu lēni, un es to atmetu jau pie trešā panta. Es domāju, ka episkais veids nav mans veids, un iesāku tragēdiju «Rjuriks». Tragēdija nevedās. Es raudzīju to pārtaisīt par balādi — bet arī balāde man nepadevās. Beidzot mani pārņēma iedvesma, es sāku un laimīgi pabeidzu uzrakstu Rjurika ģīmetnei.

Kaut arī mans uzraksts diezgan lielā mērā bija ievēriņas cienīgs, īpaši kā jauna dzejnieka pirmais sacerējums, es tomēr sajutu, ka neesmu dzimis dzejnieks, un apmierinājos ar šo pirmo mēģinājumu. Bet mani daiļrades pasākumi tā

piesaistīja mani literāram darbam, ka vairs nespēju šķirties no burtnīcas un tintes pudeles. Es gribēju noslīdēt līdz prozai. Nevē-lēdamies nodarboties ar iepriekšējām studijām, plāna izstrādāšanu, daļu sasaistīšanu un tml., nolēmu uz-mest atsevišķās domas bez kāda sakara, bez jebkādas kārtības, taisni tā, kā tās ienāks man prātā. Par ne-laimi, galvā neradās domas — un veselās divās die-nās es sadomāju vienīgi šādu piezīmi:

«Cilvēks, kas nepadodas saprāta likumiem un para-dis sekot kaislību iedvesmai, bieži vien maldās un pakļauj sevi vēlākai nožēlai.» Doma, protams, pareiza, bet nav vairs jauna. Atstājis domas, es sāku rakstīt stāstus, bet, neprazdams notēlot izdomātu notikumu, izvēlējos ievērojamākās anekdotes, ko kādreiz biju dzirdējis no dažādām personām, un centos patiesību skaistināt ar stāstījuma spriegumu un pie reizes ar savas iztēles ziediem. Veidodams šos stāstus, es pa-mazām izkopu savu stilu un iemācījos izteikties pareizi, tīkami un brīvi. Bet drīz vien mans krājums izsīka, un es atkal sāku meklēt vielu savai literāra-jai darbībai.

Doma atmetst nenozīmīgās un apšaubāmās

anekdo-tes un notēlot patiesīgus un svarīgus atgadījumus jau sen nedeva miera manai iztēlei. Būt par gadsimtu un tautu tiesnesi, novērotāju un pravieti man likās augstākā pakāpe, ko rakstnieks var sasniegt. Bet kādu gan vēsturi es varēju sarakstīt ar savu nožēlojamo izglītību, kur man priekšā nebūtu jau aizsteigušies augsti mācīti, apzinīgi vīri? Kādu vēstures veidu viņi vēl nebūtu izpētījuši? Vai lai sāku rakstīt vispasaulē vēsturi — bet vai nav jau uzrakstīts nemirstīgais abata Milota darbs? Vai lai pievēršos tēvzemes vēsturei? Ko gan lai saku pēc Tatiščeva, Boltina un Goļkova? Un vai gan es lai būtu tas, kas raktos vecās hronikās un nokļūtu līdz apslēptajam senvaldas saturam, kad nespēju iemācīties pat ne slāvu skaitļus? Es domāju par mazāka apmēra vēsturi, piemēram, par mūsu gubernas pilsētas vēsturi; bet arī te tik daudz visādu man nepārvaramu šķēršļu! Brauciens uz pilsētu, vizītes pie gubernatora un arhiereja, lūgums ielaist arhīvos un klosteru mantu glabātavās un citur. Mūsu apriņķa pilsētas vēsture man būtu izdevīgāka, bet tā nevarēja ieinteresēt ne filozofu, ne pragmatīki un deva maz vielas daiļrunībai: **bija pārdēvēta par pilsētu 17** gadā, un

vienīgais ievēro-

jamais atgadījums, kas uzglabājies tās hronikās, ir briesmīgais ugunsgrēks, kas bija izcēlies pirms desmit gadiem un iznīcinājis tirgu un valsts iestādes.

Nejaušs gadījums izkļiedēja manas šaubas. Kāda sieva, žaudama bēniņos veļu, bija atradusi vecu grozu, pilnu skaidām, visādām dražām un grāmatām. Visa māja zināja manu lasītkāri. Mana saimniece taisni tai brīdī, kad es, sēdēdams pie savas burtnīcas, graužu spalvaskātu un domāju par lauku svētrunu sacerēšanu, svinīgi ievilka grozu manā istabā, līksmi iesaukdamās: — Grāmatas! Grāmatas! — Grāma-tas! — es jūsmīgi atkārtāju un metos pie groza. Un patiesi, es ieraudzīju veselu kaudzi grāmatu zaļā un zilā papīra iesējumā — tas bija vecu kalendāru krājums. Šis atklājums atvēsināja manu sajūsmu, bet es tomēr biju priecīgs par nejaušo atradumu: tās tomēr bija grāmatas, un es jo devīgi atalgoju veļas mazgātājas pūliņus ar sudraba pusrubli. Palicis viens, sāku pārskatīt savus kalendārus, un drīz vien tie cieši piesaistīja manu uzmanību. Tie sastādīja nepārtrauktu gadu virkni no 1744. līdz 1799. gadam, t. i., taisni 55 gadus. Zilās lapas,

kādas parasti iesien kalendāros, bija no vienas vietas aprakstītas veclaicīgā rokrakstā. Pametot skatienu uz šīm rindām, es izbrīnā ierau-dzīju, ka tur bija ne vien piezīmes par laiku un saim-niecības rēķini, bet arī īsas vēsturiskas ziņas par Gorjuhinas ciemu. Tūliņ sāku skatīt cauri šīs vērtīgās piezīmes un drīz vien atradu, ka tur ir manas dzimt-muižas pilnīga vēsture gandrīz vesela gadsimta posmā visnoteiktākā hronoloģiskā kārtībā. Bez tam tur bija neizsmelams ekonomisku, statistisku, meteo-rololoģisku un citu zinātnisku novērojumu krājums.

No šā brīža šo piezīmju studēšana mani galīgi aizrāva, jo es redzēju iespēju no tām izlobīt saskanīgu, pievil-cīgu un pamācīgu stāstījumu. Pietiekami pamatīgi iepazinies ar šīm vērtīgajām atzīmēm, es sāku meklēt jaunus Gorjuhinas ciema vēstures avotus. Un drīz vien mani pārsteidza to pārpilnība. Ziedojis veselus sešus mēnešus to iepriekšējām studijām, es beidzot sāku sen kāroto darbu — un ar dieva palīgu to pa-beidzu 1827. gada novembra mēneša 3. dienā.

Un tagad, tāpat kā kāds man līdzīgs vēsturnieks, kura vārdu vairs neatceros,

beigdams savu grūto darbu, nolieku spalvu un skumju sirdi dodos savā dārzā pārdomāt, ko esmu veicis. Arī man liekas, ka, uzrakstījis Gorjuhinas vēsturi, vairs neesmu pasaulei vajadzīgs, ka mans pienākums veikts un ka man laiks doties pie miera!

Še pielieku to avotu sarakstu, kurus esmu izman-tojis, sacerot Gorjuhinas ciema vēsturi:

1. Veclaiku kalendāru krājums, 55 daļas. Pirmās 20 daļas rakstītas senlaicīgā rokrakstā ar saīsinājumu zīmēm. Šo hroniku sarakstījis mans vectēva tēvs Andrejs Stepanovičs Belkins. Tā atšķiras ar savu skaidro un īso izteiksmi, piemēram: «4. maijs. Sniegs. Triška par rupjību pērts. 6. — brūnā govs nosprāga. Senka par piedzeršanos pērts. 8. — skaidrs laiks. 9. — lietus un sniegs. Triška pērts laika dēļ. 11. — skaidrs laiks. Irdens sniegs. Nomediju ar suņiem trīs zaķus,» — un tamlīdzīgi, bez liekas gudrošanas ... Pārējās 35 daļas rakstītas dažādā rokrakstā, lielāko tiesu tā sauktajā bodnieku rakstā ar saīsinājumu zīmēm un bez tām, vispār plaši, nesakarīgi, nevēro-jot pareizrakstību. Šur tur manāma sievietes roka. Šai nodaļā atrodas mana vectēva Ivana Andrejeviča Belkina un manas

vecmāmuļas — viņa sievas Eip- raksijas Aleksejevnas, kā arī pārvaldnieka Garbo- vicka piezīmes.

2. Gorjuhinas ķestera hronika. Šo jauko rokrakstu es atradu pie sava popa, kas apprecējis hronista meitu. Pirmās lapas bija izplēstas, un priesterā bērni tās bija izlietojuši tā saucamajiem pūķiem. Viens no tādiem iekrita arī manā sētsvidū. Es to pacēlu un grasījos jau atdot bērniem, kad pamanīju, ka tas aprakstīts. No pašām pirmajām rindām es noskārtu, ka pūķis taisīts no hronikas, un, par laimi, paguvu paglābt atlikušo. Šī hronika, ko ieguvu par četrverti auzu, ievērojama ar dziļdomību un neparastu valo- dīgumu.

3. Mutiski nostāsti. — Es nenoniecīnāju nevienu vēstījuma. Bet jo sevišķi man jāpateicas Agrafenai Trifonovai, stārasta Avdeja mātei, kas, kā stāsta, bijusi pārvaldnieka Garbovicka mīļākā.

4. Pagasta ruļļi ar agrāko stārastu piezīmēm (rēķinu un izdevumu grāmatas), zīmējoties uz zemnieku tiku-mību un turību.

Valstība, ko tās galvaspilsētas vārdā dēvē par Gor-juhinu, uz zemeslodes aizņem vairāk nekā 240 dese-tīnu platības. Iedzīvotāju skaits sniedzas

līdz 63 dvēselēm. Ziemeļos tai saiet robežas ar Djeriuhovas un

Perkuhovas ciematiem, kuru iedzīvotāji ir nabadzīgi, novājējuši un maza auguma, bet viņu lepnie īpaš-nieki nodevušies trakulīgām zaķu medībām. Dienvidos Sivkas upe to nošķir no Karačevskas brīvlaužu īpašumiem — no nemierīgiem kaimiņiem, kas slaveni ar nevaldāmi cietsirdīgu dabu. Rietumpusē to iekļauj ziedošie Zaharjinskas lauki, kas plaukst un zeļ gudru un izglītotu muižturu valdīšanā. Austrumos tā piekļaujas mežonīgam, neapdzīvotam apgabalam, nepār-ejamam purvam, kur aug vienīgi dzērvenes, kur atskan tikai vienmuļīgā varžu kurķšana un kur māņ-ticīga teika domā esam kāda velna mājokli.

NB. Šis purvs arī saucas par Velnapurvu. Stāsta, it kā kāda plānprāte gane netālu no šīs nomaļās vietas pieskatījusi cūku baru. Viņa kļuvusi grūta un nekādi nav varējusi patiesīgi izskaidrot šo atgadījumu. Tautas balss vainojusi velnu — bet šis nostāsts nav vēsturnieka ievēribas cienīgs, un pēc Nibura būtu nepiedodami tam noticēt.

Jau no senlaikiem Gorjuhina ievērojama ar

savu auglību un labvēlīgo klimatu. Rudzi, auzas, mieži un griķi briest auglīgajās druvās. Bērzu birzs un egļu mežs apgādā iedzīvotājus ar balķiem un kritušiem kokiem ēku celšanai un apkurei. Netrūkst riekstu, dzērveņu, brūkleņu un melleņu. Aug neparasti daudz sēņu; saceptas un ar krējumu tās ir garšīga, kaut gan neveselīga barība. Dīķis pilns ar karūsām, bet Sivkas upē mīt līdakas un vēdzeles.

Gorjuhinas iedzīvotāji lielāko tiesu vidēja auguma, spēcīgi un vīrišķīgi miesās, acis viņiem pelēkas, mati gaiši vai rūsgani. Sievietes ievērojamas ar mazliet augšup uzrautiem deguniem, izspiestiem vaigu kau-liem un tuklumu. — NB. Veselīga sieva — šāds apzī-mējums bieži vien gadās stārasta piezīmēs pagasta ruļļos. — Vīrieši ir labsirdīgi, strādīgi (sevišķi savā druvā), drošsirdīgi, kareiviski: daudzi no viņiem vieni paši iet lāču medībās un apkaimē pazīstami kā dūru varoņi; vispār visi nododas jutekliskai dzerša-nas baudai. Bez mājas darbiem sievietes piedalās vīriešu darbu lielākajā daļā un nepaliek tiem pakal drosmē, reti kāda baidās stārasta. Viņas izveido spē-cīgu sabiedrisku sardzi, kas pastāvīgi modra kunga

sētā, un tiek sauktas par pīķeniecēm (no vārda pī-ķis). Pīķenieču galvenais uzdevums — pēc iespējas biežāk dauzīt ar akmeni pa čuguna plāksni un tā baidīt ļaunprātību. Viņas ir tikpat šķīstas, cik skaistas; pār-drošnieka uzbrukumam atbild skarbi un iespaidīgi.

Gorjuhinas iedzīvotāji kopš senlaikiem plaši tirgo-jas ar lūkiem, sētuvēm un vīzēm. To veicina Sivkas upe, pār kuru viņi pārceļas pavasaros laiviņās, gluži kā senie skandināvi, bet pārējā gadalaikā pārbrien, iepriekš atlokot bikses līdz ceļgaliem.

Gorjuhinas valoda noteikti ir slāvu valodas atzaro-jums, bet atšķiras no tās tāpat kā krievu valoda. Tā pārpilna saīsinājumiem un aprautībām — tajā daži burti vai nu pavisam atmesti, vai apmainīti ar citiem. Tomēr krievu cilvēkam viegli saprast gorjuhinieti — un otrādi.

Vīrieši parasti precas 13 gadu veci ar 20 gadu jaunavām. Sievas sit. savus vīrus 4 vai 5 gadus. Pēc tam vīri sāk sist sievas; tādējādi abiem dzimumiem ir savs valdīšanas laiks un līdzsvars ievērots.

Bēru sarīkošana notikusi šādā kārtā. Jau nāves dienā mirušo aiznesa uz kapsētu — lai istabā tīri

par velti neaizņemtu lieku vietu. Tāpēc gadījās, ka pie-derīgiem par neizsakāmu prieku mirušais sāka šķa- vāt vai žāvāties taisni tai brīdī, kad viņu šķirstā iznesa pa ciema vārtiem. Sievas apraudāja vīrus vai-manādamas un skaitīdamas: «Gaišumiņ, mana brašā galviņa! Kam tu mani pamet? Kā lai tevi pieminu?» Pārnākot no kapsētas, nelaikim par godu sākās bērū svinības, un radi un draugi bija piedzērušies 2—3 die-nas vai pat visu nedēļu atkarībā no sirsnības un pieķeršanās viņa piemiņai. Šis senlaiku paražas godā vēl šobaltdien.

Gorjuhiniešu apgērbam piederējās kreklis, ko val-kāja virs biksēm, un tā ir viņu slāviskās izcelšanās pazīme. Ziemā viņi valkāja aitādas kažoku, bet vai-rāk gan izskata pēc nekā aiz īstas nepieciešamības — jo kažoku parasti uzmeta uz viena pleca un nosvieda pie vismazākā darba, kas vien prasīja kustības.

Zinātne, māksla un dzeja Gorjuhinā jau kopš sen-laikiem atradušās diezgan ziedošā stāvoklī. Bez pries-tera un baznīcas kalpotājiem arvien bijis iespējams sastapt vēl arī citus rakstu pratējus. Hronikas min rakstvedi Terentiju, kas dzīvojis ap 1767. gadu un pratis rakstīt ne vien

ar labo, bet arī ar kreiso roku. Šis neparastais cilvēks bijis apkaimē ievērojams kā dažādu vēstuļu, lūgumrakstu, privātu pasu u. tml. sacerētājs. Ne vienu reizi vien cietis par savu mākslu, pakalpiņu un piedalīšanos dažādos svarīgos notikumos; viņš nomiris lielā vecumā, taisni ap to laiku, kad mācījies rakstīt ar labo kāju, jo abu roku raksts bijis pārāk pazīstams. Kā lasītājs redzēs, viņam pie-der ievērojama loma arī Gorjuhinas ciema vēsturē.

Arī mūzika arvien bijusi izglītoto gorjuhiniešu iecienīta māksla; balalaika un dūdas, sagādādamas baudu jūtīgajām sirdīm, vēl tagad dzirdamas viņu mājokļos, īpaši vecajā sabiedriskajā namā, kas grez-nots ar eglīti un divgalvainā ērgļa atveidu.

Kādreiz senajā Gorjuhīnā zēlusi arī dzeja. Arhipa Plikpaura vārsmas vēl līdz šim laikam saglabājušās pēcnācēju atmiņā.

Tās savā piemīlībā nav vērtējamas zemāk par sla-venā Vergila eklogām, iztēles skaistumā tālu pār-sniedz Sumarokova kunga idiles. Un, kaut gan izteik-smes izsmalcinātības ziņā nevar līdzināties mūsu dzejdaru jaunākajiem sacerējumiem, tomēr līdzvēr-tīgas tiem ar

izdomu un asprātību.

Piemēra pēc minēsim te šo satīrisko dzejoli:

Uz to lielu bajārsētu Stārasts Antons staigā
možs, (2) Birkas azoti nes drošs, (2) Saka: bajāram
tās dos'. Bajārs tikai skatās, Groza acis platās. Ak,
tas Antons, stārastiņš, Kungus smalki apzog viņš!
Ciemu pliku izgērbis, Savu sievu apgērbis.

Tādā kārtā iepazīstinājis savu lasītāju ar
Gorjuhi-nas etnogrāfisko un statistisko stāvokli
un ar tās iemītnieku tikumiem un paražām,
sākšu tagad pašu nostāstu.

TEIKSMU LAIKI STĀRASTS TRIFONS

Valdīšanas veids Gorjuhinas ciemā vairākas reizes mainījies. Ciems pēc kārtas atradies gan vecajo pār-valdīšanā, ko izvēlē ciema sapulce, gan pārvaldnieku, kurus ieceļ muižnieki, un pēdīgi pašu muižas īpaš-nieku rokās. Šo dažādo pārvaldīšanas veidu la-bumus un ļaunumus es aprādīšu savā turpmākajā stāstījumā.

Gorjuhinas dibināšana un tās pirmatnējie iedzīvo-tāji tīti neziņas krēslā. Neskaidri nostāsti pauž, ka Gorjuhinas ciems reiz bijis bagāts un liels ciems, ka visi tā iedzīvotāji bijuši turīgi, ka nodevas vāktas reizi gadā un vairākos vezumos nez kam sūtītas. To-laik visu pirkuši par lētu maksu, bet dārgi pārdevuši. Pārvaldnieku nav bijis, stārasti nevienam nav darī-juši pāri, iedzīvotāji strādājuši pavisam maz un dzi-vojuši cepures kuldami, un gani ganījuši, zābakos āvušies. Mums neklājas aizrauties ar šo brīnišķīgo ainavu. Doma par zelta laikiem radniecīga visām tau-tām un pierāda tikai to, ka

cilvēki nekad nav apmie-rināti ar esošo, un, tā kā no pieredzes viņiem zināms, ka uz nākotni var cerēt maz, tad tie izgrezno neat-saucamo pagājību visādiem savas iztēles ziediem. Lūk, kas noteikti zināms:

Kopš seniem laikiem Gorjuhinas ciems piederējis slavenajai Belkinu dzimtai. Bet mani senči, valdīdami arī daudzas citas muižas, nav pievērsuši šai nomaļajai vietai nekādas uzmanības. Gorjuhina maksājusi ma-zus nodokļus, un to pārvaldījuši vecajie, ko ievēlēja pati tauta sapulcē, kas saukta par vispārēju ciema sanākumi.

Bet ar laiku Belkinu dzimtīpašumi sadalījās un pa-putēja. Bagātā vectēva nabadzībā kritušie dēladēli nespēja atradināties no savas bagātās dzīves greznī-gajām paražām un pieprasīja senākos bagātīgos ienā-kumus no muižas, kura bija jau desmitkārt samazi-nājusies. Bargi priekšraksti nāca cits pēc cita. Stā-rasts tos nolasīja ciema sapulcēs; vecajie laida vaļā visu savu daiļrunību, ļaudis kurnēja — bet kungi divkāršo nodevu vietā saņēma viltīgas izrunas un pazemīgus lūgumus, kas bija rakstīti uz taukiem no-triepta papīra un aizzīmogoti ar grasi.

Tumšs mākonis nogula pār Gorjuhinu, bet neviens par to nedomāja. Pēdējā tautas izvēlētā stārasta Trifona beidzamajā valdīšanas gadā, pašā baznīcas svētku dienā, kad visi trokšņaini pulcējās vai nu pie izpriecas mājas (vienkāršu ļaužu valodā sauktas par krogu), vai klejoja pa ielām, apkampušies un skaļi dziedādami Arhipa Plikpaura dziesmas, ciematā iebrauca pīta, slēgta kulba, ko vilka divi tikko dzīvi zirgēļi; uz bukas sēdēja noskrandis žīds, bet no kul-bas izspraucās galva ar naga cepuri un, likās, ieinte-resēta noraudzījās ļaužu liksmībā. Ļaudis braucējus saņēma ar smiekliem un rupjām piezīmēm. (NB. Sari-tinājuši svārku stūrus, nejēgas nīrgājās par ebreju važoni un izsmiedami uzsauca: «Zīd, žīd, ēd cūkas ausi! .. .» Gorjuhinas ķestera hronika.) Bet cik liels bija viņu izbrīns, kad kulba apstājās ciemata vidū un kad atbraucējs, no tās izlēcis, pavēlnieka balsī pie-prasīja stārastu Trifonu! Šis varasvīrs atradās izpriecas namā, no kurienes viņu divi ciema vecajie izveda zem rokas. Svešais, stārastu bargi uzlūkojis, pasnie-dza viņam vēstuli un lika to tūliņ izlasīt. Gorjuhinas ciema stārasti nekad nemēdza paši kaut ko lasīt. Stā-rasts neprata ne lasīt, ne rakstīt. Aizsūtīja pēc

rakst-veža Avdeja. To atrada turpat netālu kādā šķērsieliņā pie sētas guļam un atveda pie svešinieka. Bet vai nu pēkšņu izbailu, vai drūmu nojautu dēļ skaidri uzrakstītās vēstules burti viņam likās apmigloti — viņš tos nevarēja salasīt. Briesmīgi lādēdamies, svešinieks beidzot sūtīja stārastu Trifonu un rakstvedi Avdeju izgulēties, atlikdams vēstules lasīšanu uz rīt-dienu, un devās pārvaldnieka istabā, kur žīds tam ienesa viņa nelielo ceļasomu.

Gorjuhinieši klusā izbrīnā noraudzījās šai neparas-tajā notikumā, bet drīz vien kulba, žīds un svešinieks bija piemirsti. Diena beidzās trokšņaini un līksmi — un Gorjuhina iemiga, nenojauzdama, kas to sagaida.

Rīta saulei lecot, iedzīvotāji tika modināti ar sitie-niem pie loga rūts, aicinot uz ciema sapulci. Pilsoņi cits pēc cita saradās pārvaldes nama pagalmā, kas bija pastāvīgā ļaužu sanāksmes vieta. Viņu acis bija miglainas un sasarkušas, sejas uzpampušas; žāvāda-mies un kasīdamies viņi raudzījās vīrā, kas naga cepuri galvā, vecos, zilos svārkos dižmanīgi stāvēja uz pārvaldes nama kāpnēm, — un mēģināja atcerē-ties viņa seju, ko kādreiz bija redzējuši. Stārasts Trifons un

rakstvedis Avdejs stāvēja viņam blakus bez cepurēm, verdziskas padevības un dziļu skumju pilniem vaibstiem. — Vai visi sanākuši? — vaicāja svešinieks. — Vai visi ir te? — atkārtoja stārasts. — Visi ir te, — atbildēja pilsoņi. Tad stārasts pavēs-tīja, ka no kunga saņemts raksts, un lika rakstvedim to nolasīt visiem priekšā. Avdejs iznāca un pērkona balsī lasīja sekojošo. (NB. «Šis šausmu raksts no stārasta Trifona manis norakstīts iraid, tas viņam svētbilžu skapītī kopā ar citām pieminēšanas zīmēm par viņa valdīšanas laiku Gorjuhinā likts bija.» Es pats nevarēju atrast šo interesanto vēstuli.)

«Trifon Ivanov!

Šīs vēstules pasniedzējs, mans pilnvarotais**, brauc uz manu dzimto muižu Gorjuhinas ciemā, lai uzņem-tos tās pārvaldīšanu. Pēc viņa ierašanās tūlīt jāsasauc zemnieki un jāpavēstī viņiem mana kundziskā griba, proti: mana pilnvarotā ** pavēlēm viņiem, zemnie-kiem, jāklausa tāpat kā manām pavēlēm. Un visu, ko vien viņš pieprasīs, darīt bez vārda runas, pretējā gadījumā viņam tiesība apieties ar tiem visā bar-dzībā. Uz to mani mudinājusi viņu nekaunīgā nepa-klausība un Tava, Trifon Ivanov, blēdīgā

palaidnība.

Parakstījies N. N.»

Tad **, izplētis kājas līdzīgi burtam X un iespriedis rokas sānos līdzīgi krievu burtam O, teica sekojošu īsu un kodolīgu uzrunu: — Pielūkojiet jūs man, ka neko daudz neprātojat, — jūs, es zinu, esat izlaisti ļaudis, bet es izdzišu no jūsu galvām durnumu varbūt vēl ātrāk nekā vakardienas skurbuli. — Bet skur-buļa vairs nevienā galvā nebija. Gorjuhinieši, kā pēr-kona pārsteigti, nokāra degunus — un šausmu pilni izklīda pa mājām.

PĀRVALDNIKA ** VALDĪŠANA

** Pārņēma valdīšanas grožus un uzsāka pieviest dzīvē savu politisko sistēmu. Tā ir sevišķas aplūkošanas cienīga.

Tās galvenais pamats bija sekojoša aksioma: jo zemnieks turīgāks, toties tas izlutinātāks, jo naba-dzīgāks, toties pazemīgāks. Tāpēc ** centās pēc dzimtmuižas pazemības kā pēc galvenā zemnieku tikuma. Viņš pieprasīja zemnieku sarakstus, sadalīja zemniekus turīgajos un nabagajos. 1) Nenokārtotās nodevas tika uzliktas visturīgākajiem zemniekiem un piedzītas ar vislielāko bardzību. 2) Nabadzīgajiem un slaistiem tūdaļ lika apstrādāt zemi — un, ja, pēc pār-valdnieka domām, viņu darbs izrādījās nepietiekams, tad viņš tos nodeva par kalpiem pie citiem zemniekiem, par ko šie viņam maksāja labprātīgu nodevu, bet kalpībā nodotajam bija pilnīgas tiesības atpirkties, samaksājot bez parāda vēl divkārtīgu gada nodevu. Visas sabiedriskā veida kļaušas tika uzliktas turīgajiem zemniekiem. Rekrūšu

ņemšana bija šā savtīgā pārvaldnieka lielākā varenība, jo no tās pēc kārtas atpirkās visi turīgākie zemnieki, kamēr pēdīgi pienāca kārta nelietim vai izpostītajam.[15] Laužu sanāksmes tika atceltas. Nodevas viņš vāca pamazām un cauru gadu no vietas. Bez tam vēl ieveda neparedzētas nodevas. Likās — zemnieki nemaksāja neko vai rāk kā senāk, taču nevarēja ne sapelnīt, ne sakrāt pietiekami daudz naudas. Triju gadu laikā Gorjuhina galīgi paputēja.

Gorjuhina panīka, tirgus bija tukšs, Arhipa Plik-paura dziesmas apklusā. Bērni gāja ubagot. Puse zemnieku bija arājos, bet otra puse gāja par kalpiem; un baznīcas svētku diena, kā vēstīhronists, bija vairs nevis prieka un līksmības, bet bēdu un rūgtu atmiņu gadadiena.